

Η ΚΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ*

(ΣΥΝΟΠΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΕΙΟΝ)

Υ Π Ο

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, Δρ. Θ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΚΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ ΜΑΘΗΤΩΝ

Αί ἐκ μέρους τῶν ἀκραίων φιλελευθέρων ἐξηγητικῶν τάσεων προσπάθειαι, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν κατὰ καιροῦς, νὰ θεωρηθῶν οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς μυθιστορηματικὰ πρόσωπα, ἄνευ πραγματικῆς ἱστορικῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος καὶ ὅτι αἱ εὐαγγελικαὶ διηγήσεις περὶ αὐτῶν εἶναι ἀπλαῖ ἀπομιμήσεις διηγηματικῶν τύπων, ἐτέρων θρησκευτικῶν πρωτοτύπων ἀνατολικῆς προελεύσεως, ἀσφαλῶς δὲν θεωροῦμεν σοβαρὸν οὔτε καὶ νὰ μνημονευθῶν ἐνταῦθα. Ὁμοίως καὶ αἱ παλαιότεραι ἀπόψεις τῶν πατέρων τῆς φιλελευθέρας προτεσταντικῆς θεολογικῆς σκέψεως, ὡς ἐκεῖναι τοῦ F. Schleiermacher καὶ F. C. Baur, ὅτι δηλ. ἡ ἰδέα περὶ τῶν δώδεκα μαθητῶν δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρώτην χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία συμφώνως πρὸς τὸ πρότυπον τῆς Π. Διαθήκης περὶ τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ καὶ τῶν δώδεκα ἐν συνεχείᾳ φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ἐδημιούργησε τὴν ἀντίστοιχον εἰκόνα τῆς δωδεκάδος ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, δὲν ἀνταποκρίνονται ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἱστορικὸν ὑπόβαθρον τῶν ἐν λόγῳ διηγήσεων, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐτονίσθη. Τὸ γεγονός καὶ μόνον ὅτι, διὰ τὸν Διδάσκαλον Ἰησοῦν ὑπῆρχε τὸ ἐν ἀναλογία προηγούμενον τῆς συνηθείας τῶν Ραββί τῆς ἐποχῆς Του νὰ ἔχουν μαθητὰς μετ' αὐτῶν, ὡς συνέβη καὶ μετὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν, τοῦ ὁποίου μάλιστα μαθηταὶ τινες ἠκολούθησαν ἀργότερον τὸν Ἰησοῦν (Ἰωάν. 1,35 ἐξ.), καθὼς ἐπίσης καὶ συμφώνως πρὸς τὸ γνωστὸν διοικητικὸν σύστημα τῆς κοινότητος τοῦ Qumran νὰ ἄρχεται, κατὰ τὰς ἐσχατολογικὰς τῆς ἀντιλήψεις, ἀπὸ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 900 τοῦ προηγούμενου τόμου.

δωδεκαμελὲς συμβούλιον, μᾶς παρέχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐπὶ πλέον τὸ σχετικὸν ἱστορικὸν ὑπόβαθρον καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ κλήσιν τῶν δώδεκα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ³⁹. Τὴν θέσιν ταύτην ἐνισχύει, ἐπίσης, καὶ σχετικὴ τις Ἰουδαϊκὴ παράδοσις (Sanhedrin 43α), ἡ ὁποία μνημονεύει, μάλιστα, συγκεκριμένως πέντε ὀνόματα μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ⁴⁰.

Ἡ ἐμμονὴ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐρεύνης εἰς τὴν ἄποψιν, ὅτι οἱ Δώδεκα ἦσαν ἀκόλουθοι τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ μεταναστασίμου θεολογικῆς ἐπινοήσεως τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ὡς διατείνονται πολλοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωταρχικὴν θέσιν κατέχει ὁ R. Bultmann⁴¹, ἔχει σοβαρὰ ἐρείσματα. Δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐπίμονος εὐαγγελικὴ παράδοσις, ἢ τε συνοπτικὴ καὶ ἡ Ἰωάννειος⁴², ἡ ὁποία πάλιν καὶ πολλάκις ἀναφέρεται εἴτε εἰς τοὺς Δώδεκα συλλογικῶς, εἴτε εἰς μικροτέρας ομάδας τῶν δώδεκα, εἴτε εἰς ἕκαστον ὀνομαστικῶς, πρὸ τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ παλαιότερα αὐτῶν παράδοσις καὶ ἰδιαιτέρως ἐκείνη, ἡ ὁποία κρύπτεται εἰς τὸ Α' Κορ. 15,5, ἐνισχύει ἀρκούντως τὴν ἱστορικότητα τῆς εὐαγγελικῆς μαρτυρίας, περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ομάδος τῶν Δώδεκα πρὸ τοῦ Πάσχα. Ἐὰν δὲ ἀναφερθῶμεν εἰς τὴν διάχυτον πεποιθῆσιν, ὅτι «εἷς ἐκ τῶν δώδεκα» ἦτο καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, ὁ προδόσας ἀργότερον τὸν Διδάσκαλον, τοποθετεῖ χρονικῶς τοὺς Δώδεκα ὄχι ἀπλῶς πρὸ τῆς Ἀναστάσεως, ἀλλὰ τουλάχιστον καὶ πρὸ τῆς διαδικασίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ⁴³.

Αἱ Συνοπτικαί, ἐπομένως, διηγῆσεις περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ κλήσεως τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ εἶναι πραγματικαὶ ἐκθέσεις καὶ ἐρείδονται ἐπὶ συγκεκριμένων ἱστορικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἰησοῦ διὰ τὴν συγκρότησιν μιᾶς ομάδος ἐκ δώδεκα μαθητῶν Του, ὅπως χρησιμοποίησεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐπίγῃς ἀποστολῆς Του. Ἡ διαπίστωσις ἐκ μέρους τοῦ Ἰησοῦ ὅτι «ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς» ἦτο «οἱ δὲ ἔργαται ὀλίγοι» (Ματθ. 9,37) καὶ ὅτι ὁ «καιρὸς» τοῦ θερισμοῦ «ἔρχεται» (Ἰωάν. 4,35) καὶ μάλιστα ὅτι ἤδη «παρέστηκεν» ἡ ἐσχατολογικὴ αὕτη ἐποχὴ (Μάρκ. 4,29), κατέστησαν ἀπαρχῆς ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην, ὅπως ὁ Κύριος «τοῦ θερισμοῦ... ἐκβάλη ἔργατας εἰς θερισμὸν αὐτοῦ» (Ματθ. 9,38· Λουκ. 10,2).

39. Βλ. D. M. Stanley—Brown, R. E., Aspects of New Testament, ἐν The Jerome Biblical Commentary, London 1968, σελ. 797.

40. C. K. Barrett, The Sings of an Apostle, Philadelphia 1972, σελ. 25, ἐνθα ἀναφέρονται καὶ τὰ πέντε ὀνόματα τῆς Ἰουδαϊκῆς αὐτῆς παραδόσεως: Mathai, Nakkai, Netzer, Buni καὶ Todah.

41. Βλ. R. Bultmann, Theology of the New Testament, τόμ. I (Ἀγγλ. μετ.), London 1951, σελ. 37.

42. Πρβλ. π.χ. μόνον διὰ τοὺς «δώδεκα»: Ματθ. 10,5· 26,14· 47· Μάρκ. 3,16· 4,10· 6,7· 9,35· 10,32· 11,11· 14,10· 17· 20· 43· Λουκ. 8,1· 9,1· 12· 18,31· 22,3· 47· Ἰωάν. 6,67· 70· 71· 20,24.

43. Ματθ. 26,14· 47· Μάρκ. 14,10· 43· Λουκ. 22,3· 47· Ἰωάν. 6,71.

Ἡ ἐπείγουσα αὕτη ἀνάγκη ἐργατῶν ἐν ὄψει τοῦ «θερισμοῦ» ὀδηγεῖ τὸν Ἰησοῦν, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον, εἰς πρόσκλησιν διὰ προσευχῆν, ὅπως ὁ Κύριος τοῦ ἐσχατολογικοῦ θερισμοῦ «ἐκβάλη ἐργάτας» (Ματθ. 9,38) καὶ μάλιστα λίαν συντόμως ἐν τῇ κρισίμῳ ἱστορικῇ ταύτῃ στιγμῇ. Ἐπειδὴ ὅμως «συνεσταλμένος ἐστίν» ὁ καιρὸς τοῦ παρόντος (Α΄ Κορ. 7,29) καὶ ἤδη οὗτος «πεπλήρωται» (Μάρκ. 1,15), ὁ δὲ θερισμὸς δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ «συντέλεια αἰῶνος» (Ματθ. 13,39), δὲν ὑπάρχουν ὄρια ἀναβολῆς καὶ περαιτέρω ἀναμονῆς. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς «ὁ λόγος» τῆς δημιουργίας, δι' οὗ τὰ «πάντα ἐγένετο» (Ἰωάν. 1,1-3), προβαίνει, διὰ τῆς κλήσεως τῶν μαθητῶν Του καὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ νέου Ἰσραὴλ, εἰς τὴν ἐνεργοποίησιν τῆς προαιωνίου ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου. Τὴν σοβαρότητα καὶ κρισιμότητα τῆς στιγμῆς ἐπισημαίνει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς διὰ τῆς ὑπογραμμίσεως ὅτι ὁ Ἰησοῦς πρὸ τῆς κλήσεως καὶ «ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις» ἐξῆλθεν «εἰς τὸ ὄρος προσεῦξασθαι» καὶ μάλιστα, ὅτι «ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ», «ὅτε», ἀφοῦ «ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ» (Λουκ. 6,12-13).

Ὁ Ἰησοῦς, ἐνταῦθα, διὰ τῆς προσευχῆς προσπαθεῖ νὰ «διακρίνη» τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, ὥστε ἡ ἐκλογὴ τῶν Δώδεκα νὰ ἐνταχθῆ πράγματι εἰς τὴν δημιουργικὴν καὶ ἀποκαλυπτικὴν κίνησιν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς ἱστορίας. Εἰς τὸ κατὰ Μᾶρκον Εὐαγγέλιον ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὸ «ὄρος» τοῦτο τῆς προσευχῆς καὶ τῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰησοῦς «προσκαλεῖται οὓς ἤθελε» καὶ ἀπὸ αὐτοῦ «ποιεῖ» δώδεκα, «οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν» (Μάρκ. 3,13-14). Ἴσως εἶναι ἐνδεικτικὴ ἡ ὑπὸ τοῦ πρώτου τούτου Εὐαγγελιστοῦ χρῆσις τοῦ ῥήματος «ποιέω-ω», τὸ ὁποῖον ἡ Π.Διαθήκη χρησιμοποιοεῖ ἰδιαίτερος εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὰς δημιουργικὰς πράξεις τοῦ Θεοῦ, προκειμένου ὁ Μᾶρκος νὰ χαρακτηρίσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐκλογῆς καὶ κλήσεως τῶν Δώδεκα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ: «καὶ ἐποίησε τοὺς δώδεκα» (Μάρκ. 3,16). Ἡ κλήσις τῶν Δώδεκα, ἐπομένως, δὲν εἶναι μία ἀπλῆ μόνον ἱστορικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἰησοῦ πρὸς ἐπιτέλεισιν τοῦ σκοποῦ Του, ἀλλ' εἶναι μία συγκεκριμένη σωτηριολογικὴ κίνησις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Δημιουργίας.

Ἐὰν ὑπὸ τὴν προοπτικὴν ταύτην εἶδωμεν τὸ θέμα τῆς κλήσεως τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, τότε αἱ ἀπαντῶμεναι, ἐλάχιστοι ἔστω, λεπτομέρειαι ἐν τοῖς Εὐαγγέλοις, λαμβάνουν ἰδιαζόντως μεγάλην ἱστορικὴν σπουδαιότητα καὶ βαρύτητα.

1. Ὁ ἀριθμὸς «δώδεκα».

Ὁ ὄρος «μαθητῆς» ἀπαντᾷ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ μόνον εἰς τὰ ἱστορικὰ αὐτῆς βιβλία, ἤτοι εἰς τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὑπὲρ

τάς 250 φορές καὶ χαρακτηρίζει, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων⁴⁴, τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἠκολούθησαν τὸν Ἰησοῦν ὡς διδάσκαλόν των⁴⁵. Ὁ ὄρος «μαθητής», καθὼς φαίνεται, ἀπεκρυσταλώθη πολὺ ἐνωρὶς καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς εὗρισκει τοῦτον ἤδη διαμορφωμένον ὄχι μόνον εἰς τὰς πηγὰς του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἰδιαιτέρον αὐτοῦ ὕλικόν, τὸ ὁποῖον ἐπεξεργάζεται μετ' ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος⁴⁶. Ἀσφαλῶς ὁ ὄρος «μαθητής» δηλοῖ πολλάκις τὴν ὑπαρξίν ἐνὸς εὐρύτερου κύκλου μαθητῶν-ἀκολουθῶν τοῦ Ἰησοῦ, ὡς θὰ εἶδωμεν κατωτέρω. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἠκολούθουν «πολλοὶ» τὸν Ἰησοῦν (Ματθ. 13,15), παρατηρεῖται καὶ «ἕχλος πολὺς μαθητῶν αὐτοῦ», οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς ἀνήκουν, ἀλλὰ καὶ εἶναι σαφῶς διάφοροι ἀπὸ τὸ «πλήθος πολὺ τοῦ λαοῦ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος» (Λουκ. 6,17). Μεταξὺ τῶν «πολλῶν» αὐτῶν «ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ» (Ἰωάν. 6,60-66) διακρίνονται δύο παράλληλοι κύκλοι μαθητῶν, ὁ γνωστός κύκλος τῶν «δώδεκα μαθητῶν» (Ματθ. 10,1) ἀφ' ἐνὸς καὶ ὁ κύκλος τῶν «ἐτέρων ἑβδομήκοντα» (Λουκ. 10,1· 17), ἀφ' ἑτέρου⁴⁷. Ἡμᾶς ἐνδιαφέρει, ἐνταῦθα, ὁ στενὸς κύκλος τῶν Δώδεκα.

Οἱ Εὐαγγελισταὶ χρησιμοποιοῦν συνήθως τὰς γνωστὰς ἐκφράσεις «οἱ δώδεκα μαθηταί»⁴⁸ ἢ «οἱ δώδεκα ἀπόστολοι»⁴⁹ καὶ κυρίως τὴν κλασικὴν μονολεκτικὴν διατύπωσιν «οἱ δώδεκα»⁵⁰, προκειμένου νὰ χαρακτηρίσουν τὴν ὁμάδα τῶν στενῶν συνεργατῶν τοῦ Ἰησοῦ.

Ἐκ τῶν κειμένων δὲν εἶναι γνωστόν, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς «δώδεκα» διὰ τοὺς μαθητὰς ἦτο τυχαῖος, ἢ ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἐπελέγη ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ διὰ τὴν θεολογικὴν αὐτοῦ σημασίαν. Καθ' ἡμᾶς ἡ δευτέρα περίπτωσις εἶναι ἡ πιθανωτέρα. Ἀκόμη θὰ πρέπει νὰ ἀπορριφθῇ καὶ ἡ διατυπωθεῖσα ἐκδοχὴ ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐκάλεε σταδιακῶς ἕναν-ἕναν τοὺς μαθητὰς Του καὶ ὅταν

44. Αἱ περιπτώσεις αὐταὶ ἀφοροῦν κυρίως τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

45. K. H. R e n g s t o r f, «μαθητής», Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 441.

46. Βλ. Λουκ. 11,1· 14,26 ἐξ. κ.τ.λ. (K.H. R e n g s t o r f, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 442).

47. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι μόνον ὁ Λουκᾶς ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἑβδομήκοντα, ἢ ἑβδομήκοντα δύο κατ' ἄλλους κώδικας (Λουκ. 10,1· 17), φαίνεται πὼς ἔχομεν νήξεις καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Συνοπτικὴν παράδοσιν. Πιθανῶς ὁ Ματθαῖος νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του τὸν εὐρύτερον τοῦτον κύκλον μαθητῶν, ὅταν ἀναφέρῃ τὸ λόγιον τοῦ Ἰησοῦ περὶ τοῦ Θερισμοῦ καὶ τῶν ἐργατῶν (9,37-38), διότι συμφώνως πρὸς τὸν Λουκᾶν οἱ λόγοι οὗτοι ἐλέχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς ἑβδομήκοντα μαθητὰς (X a v i e r L é o n - D u f o u r, *The Gospels and the Jesus of History*, Ἀγγλ. μετ., London 1971, σελ. 251).

48. Ματθ. 10,1· 11,1· 20,17· 26,20.

49. Ματθ. 10,2. Πρβλ. Λουκ. 22,14.

50. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος μνημονεύει ἀπλῶς τοὺς «δώδεκα» 4 φορές (10,5· 26,14· 20· 47), ὁ Μᾶρκος 9 φορές (4, 10· 6,7· 9,35· 10,32· 11,11· 14,10· 17· 43), ὁ Λουκᾶς 6 φορές (8,1· 9,1· 12· 18,31· 22,3· 47) καὶ ὁ Ἰωάννης 4 φορές (6,67· 70· 71· 20,24).

έφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν δώδεκα ἐσταμάτησεν⁵¹. Τὸ γεγονός ὅμως τῆς ἐν προσευχῇ διανυκτερεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, πρὸ τῆς κλήσεως τῶν μαθητῶν (Λουκ. 6,12), ὡς ἐπεσημάνθη ἤδη, καὶ ὅτι ἡ ἐκλογή γίνεται τελικῶς ἀπὸ τὸ σύνολον ὄχι ἀπλῶς τῶν ἀκολουθῶν Αὐτοῦ, ἀλλὰ ἐνὸς εὐρύτερου κύκλου μαθητῶν (Λουκ. 6,13· Μάρκ. 3,13), δεικνύουν ταῦτα τὴν ἐνσυνείδητον καὶ προγραμματικὴν ἐνέργειαν τοῦ Κυρίου. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς «δώδεκα» ἐμφανίζεται λίαν σημαντικὸς διὰ τὴν θεολογικὴν αὐτοῦ προϊστορίαν, καθόσον μᾶς συνδέει μὲ τὴν θεολογικὴν ὑποδομὴν τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ πρωτίστως καὶ κυρίως, διότι ἐπέπρωτο νὰ σημάνῃ τὴν καθολικότητα τοῦ νέου ἐσχατολογικοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Παραλλήλως μὲ τὴν ἱστορικὴν βᾶσιν τοῦ ἀριθμοῦ «δώδεκα» διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ, ἔχει ἰδιάζουσαν σημασίαν καὶ ἡ θεολογικὴ αὐτοῦ σπουδαιότης. Καθὼς εἰς τὴν Π. Διαθήκην ἔχομεν τοὺς δώδεκα υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ, ἐκ τοῦ σπέρματος τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς ἐπηγγέλθη τὸν λαὸν Του καὶ ὅτι οὗτοι θὰ ἦσαν οἱ Πατριάρχαι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, ἦτοι τοῦ συνόλου τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ⁵², καθ' ὅμοιον τρόπον ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ οἱ δώδεκα μαθηταὶ ἐκφράζουν τὴν νέαν καθολικὴν πραγματικότητα τοῦ νέου Ἰσραήλ. Εἶναι ἀσφαλῶς γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Π. Διαθήκης, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν φυλῶν Ἰσραήλ εἶχον ἐξαφανισθῆ, παρὰ ταῦτα ὅμως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἰσραήλ διεφυλάχθη ἡ καθολικότης τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ἡ ἐσχατολογικὴ πεποίθησις περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μεσσίου πρὸς τὸ σύνολον τῶν δώδεκα φυλῶν.

Ὅμοίως καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, ὁ ἀριθμὸς «δώδεκα» δὲν εἶναι μίᾳ ἀπλῆ ἀριθμητικῇ ἔννοια, ἓνα συγκεκριμένον σύνολον δώδεκα μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ διαδηλοῦ αὐτὴν ταύτην τὴν καθολικότητα μιᾶς νέας πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν ἐκφράζει ὁ πρῶτος αὐτὸς πυρὴν τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ. Εἶναι ἄκρως χαρακτηριστικὴ, ἐν προκειμένῳ, ἡ ὑπὸ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας θεολογικὴ κατανόησις καὶ ἐρμηνεῖα τῆς ἐννοίας «δώδεκα». Ὁ Ἀπ. Παῦλος, ὅταν ἀναφέρεται εἰς τὸ γεγονός τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Ἀναστάσαντος πρὸς τοὺς μαθητὰς Του, ὁμιλεῖ, οὐχὶ περιέργως ἀλλὰ λίαν φυσικῶς, περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου «τοῖς δώδεκα» (Α' Κορ. 15,5) ἀντὶ «τοῖς ἑνδεκα», ὡς θὰ ἀνέμενέ τις.

Ὁ ἀριθμὸς ὅμως «δώδεκα», διὰ τὴν βιβλικὴν θεολογίαν, δὲν εἶναι μίᾳ ἀριθμητικῇ ἀπλῶς ἔννοια, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀλλοιοῦται ἡ σημασία τοῦ συνόλου διὰ τῆς προσθέσεως ἢ ἀφαιρέσεως ἀριθμοῦ τινος, ἀλλὰ παραλλήλως πρὸς τὴν ἱστορικὴν τῆς σπουδαιότητα ἐνέχει καὶ βαθυτάτην θεολογικὴν σημασίαν. Θὰ ἠδυνάμεθα, ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν πρωταρχικῆς σπουδαιότητος ἐνέργειαν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἱστο-

51. Βλ. τὸ ἄρθρον «οἱ δώδεκα» εἰς τὸ Hastings: A Dictionary of Christ and the Gospels, τόμ. I, σελ. 103.

52. Β. Χ. Ἰωαννίδου, «Ἀπόστολοι», ἄρθρον, ἐν Θ.Η.Ε., τόμ. 2ος, στ. 1178.

ρίαν τῆς διὰ τῆς πληρώσεως τῆς θέσεως τοῦ ἐκπτώτου Ἰούδα δι' ἑνὸς ἄλλου προσώπου, τοῦ Ματθίου, ὥστε νὰ ὀλοκληρωθῇ καὶ πληρωθῇ καὶ πάλιν ὁ ἀριθμὸς «δώδεκα»⁵³.

Δέον νὰ σημειωθῇ εἰσέτι, ὅτι, ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς «ἐκπτώσεως», ὡς ἐκείνης τοῦ Ἰούδα, ἔχομεν ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ματθίου, εἰς τὴν περίπτωσιν θανάτου ἢ μαρτυρίου ἑνὸς ἐκ τῶν δώδεκα δὲν ἔχομεν ἀντικατάστασιν, ὡς συνέβη μὲ τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰακώβου τοῦ υἱοῦ Ζεβεδαίου, τὴν ὁποίαν ἀναφέρουν αἱ Πράξεις (12,2). Διατὶ ἄραγε ἡ διάφορος αὕτη στάσις τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἐναντι μιᾶς «ἐκπτώσεως» καὶ ἑνὸς «μαρτυρίου»; Πιθανῶς ἐκ τῆς διαφόρου ἐκκλησιολογικῆς ἐρμηνείας τῶν δύο τούτων καταστάσεων. Ὁ μάρτυς συνεχίζει νὰ ζῆ καὶ νὰ εἶναι ἠνωμένος ἐκκλησιολογικῶς μετὰ τῆς κοινότητος καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μετὰ τὸ μαρτύριόν του, ἐνῶ ὁ προδότης ὀδηγεῖται εἰς θάνατον μετὰ τὴν ἄρνησιν καὶ τὴν προδοσίαν καὶ ὡς «αὐτὸς ἀπωλείας» (Ἰωάν. 17,12) «ἀπώλεται» διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο ἡ πρᾶξις τοῦ μὲν δευτέρου χαρακτηρίζεται ὡς «ἀποστασία» (Β' Θεσ. 2,3) καὶ εἶναι «ἐνδειξις ἀπωλείας», τοῦ δὲ πρώτου «μαρτυρία» καὶ ἐν Χριστῷ «πολιτεία» καὶ εἶναι «ἐνδειξις σωτηρίας» (Φιλιπ. 1, 27-28).

Ἀκόμη ἡ διάφορος στάσις τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος ἐναντι τῆς ἀποστασίας καὶ τοῦ μαρτυρίου, ὀφείλεται ἀκριβῶς εἰς τὸ περιεχόμενον τὸ ἐκκλησιολογικόν, τὸ ὁποῖον ἀπέδωσεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ νέου δωδεκαφύλου. Οἱ Δώδεκα κατενοήθησαν ὡς μία ἐνότης καὶ ἐνιαία ὀλότης καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρήθη ἀναντικατάστατος ἡ ἐκκλησιολογικὴ των θέσις ὡς πυρῆνος τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Οὗτοι δὲ οἱ Δώδεκα, ὡς ἡ βᾶσις τοῦ νέου Ἰσραήλ, ἔδει νὰ διαδραματίσουν ἐπιπροσθέτως καὶ ἐσχατολογικὸν ρόλον, ὡς οἱ βασικοὶ οἰκοδόμοι «τῆς πόλεως» τῆς οὐρανοῦ τοῦ Θεοῦ (Ἀποκ. 21,14), ἀλλὰ καὶ ὡς «κριταί», οἱ «κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραήλ», θὰ ἀσκήσουν «κρίσιν» ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ ἡμέρᾳ τῆς «παλιγγενεσίας» (Ματθ. 19,28).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δυνάμεθα, νομίζω, νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς προκειμένου νὰ προβῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν δώδεκα μαθητῶν Αὐτοῦ, ὡς τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν, εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ἀσφαλῶς τὴν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ προτύπωσιν τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ⁵⁴. Διὰ τοῦτο καὶ

53. Βλ. Πράξ. 1,26: «καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτοῖς καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Μαθθίαν καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων». Ἐς σημειωθῆ ὅτι κώδικές τινες, καθὼς καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, ὡς ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος καὶ ὁ Αὐγουστίνος ἐν μέρει, προτιμοῦν τὴν γραφὴν «μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων» ἀντὶ «τῶν ἑνδεκα» τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως (Βλ. The Greek New Testament, Ἔκδοσις Kurt Aland κ.λ.π., London 1966, σελ. 419).

54. Βλ. Ματθ. 19,28· Λουκ. 22,30 κ.ἀ. Ἀντιστοίχως ἐνταῦθα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν συμβολικότητα τοῦ ἀριθμοῦ «ἑβδομήκοντα», ἑνὸς εὐρυτέρου κύκλου μαθητῶν, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν (10,1 ἐξ. πρβλ. καὶ Ἰωάν. 6,66· Πράξ. 1,15· Α' Κορ. 15,6), ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ἤτο εἰς γνῶσιν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτε ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνά

ἡ Ἐκκλησία, ἀργότερον, ἐθεώρει κατ' ἐπέκτασιν ἑαυτὴν ὡς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν, ὡς τὸν νέον ἐσχατολογικὸν Ἰσραήλ⁵⁵, ὅστις διὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ κλήσεως τῶν Δώδεκα, κυρίως, ἔλαβε συγκεκριμένην ἱστορικὴν μορφήν.

2. Ποῖοι οἱ Δώδεκα.

Εἰς τὰ τρία πρῶτα Εὐαγγέλια εὐρίσκομεν καταλόγους ὀνομάτων τῶν δώδεκα μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ⁵⁶. Ἐνας τέταρτος κατάλογος ἀπαντᾶται εἰς τὰς Πράξεις⁵⁷, ἐν ᾧ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μνημονεῦει τοὺς Δώδεκα, ὡς ὁμάδα, χωρὶς ὅμως νὰ παρέξη σχετικὸν κατάλογον ὀνομάτων⁵⁸. Ἐκ τῶν τεσσάρων αὐτῶν καταλόγων τῆς Κ. Διαθήκης διαπιστοῦνται λεπτομερειακαὶ τινες διαφοραὶ, ὀφειλόμεναι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, εἴτε εἰς τὴν συνήθειαν τῶν Ἰουδαίων νὰ φέρουν δύο ὀνόματα, ὅποτε ὁ εἷς κατάλογος ἀναφέρει τὸ ἓν, ὁ δὲ ἄλλος τὸ ἕτερον ὄνομα μαθητοῦ⁵⁹, εἴτε εἰς ἀπλήν σύγχυσιν, ἐπὶ δύο κυρίως ὀνομάτων, ὀφειλομένην, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὰ ἐλάχιστα καὶ διάφορα διασωζόμενα στοιχεῖα εἰς τὰς παραδόσεις⁶⁰. Τὸ γεγονός δέ, ὅτι μερικὰ ὀνόματα μαθητῶν, ἐκ τῶν Δώδεκα, δὲν ἦσαν εὐρέως γνωστὰ καὶ μετὰ βεβαιότητος συνειδητά, ὡς ὑπεστηρίχθη, οὔτε εἰς τοὺς συγχρόνους των, ἴσως δίδει μίαν ἀπάντησιν εἰς τὰς παρατηρουμένας ἐλαχίστας διαφορὰς ἐν τοῖς σχετικοῖς καταλόγοις⁶¹.

δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἡμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι», κατὰ τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον ἔτος τῆς δημοσίας δράσεώς Του καὶ πρὸ τῆς πορείας «εἰς Ἱερουσαλήμ» (Λουκ. 9,51). Ὁ ἀριθμὸς ἐβδομήκοντα ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἐπίσης, ὡς μία ὀλόγη, ἓνας πλήρης ἀριθμὸς προσώπων διὰ οἰανδήποτε ἐπίσημον ὑπόθεσιν ἢ λειτουργίαν, σχετιζομένην ἰδιαιτέρως μὲ τὴν κοινωνίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ λαοῦ Του: 1) Κατὰ μίαν ἐβραϊκὴν παράδοσιν τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν τῆς Βαβέλ, ἦσαν ἐβδομήκοντα (Γεν. 11,8). 2) Ἐβδομήκοντα ἦσαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰακώβ (Γεν. 46,27). 3) Ἐβδομήκοντα ἦσαν οἱ πρεσβύτεροι — βοήθοι τοῦ Μωϋσέως εἰς τὸ ἔργον τῆς διδασχῆς καὶ τῆς κρίσεως (Ἐξοδ. 18,25· 24,9· Ἀριθ. 11,16· 25). 4) Τὸ ἀνώτερον Συνέδριον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐβδομήκοντα ἀρχιερεῖς. 5) Ἀπὸ ἐβδομήκοντα (Ο') — ἐβδομήκοντα δύο κατὰ κυριολεξίαν — ἀπετελεῖτο ἡ ὁμάς τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς Π. Διαθήκης εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. 6) Ὁ ἱστορικὸς Ἰώσηπος ἀναφέρει ἐβδομήκοντα διοικητὰς τῆς Γαλιλαίας, κ.τ.λ. (Βλ. H. C o w a n, «seventy», ἄρθρον, ἐν Hastings: A Dictionary of Christ and the Gospels, II, σελ. 617-618).

55. Πρβλ. G. B o r n k a m m, Jesus of Nazareth, σελ. 150-151.

56. Ματθ. 10,2-4· Μάρκ. 3,16-19· Λουκ. 6,14-16.

57. Πράξ. 1,13.

58. Ἰωάν. 6,67· 70· 71· 20,24.

59. Πρβλ. B. X. Ἰωαννίδου, «Ἀπόστολοι», Ἐνθ' ἄνωτ., στ. 1177.

60. Βλ. G. B o r n k a m m, Jesus of Nazareth, σελ. 150.

61. Βλ. J. M u n c k, Paul, the Apostles, and the Twelve, ἐν Studia Theologica 3 (1949), σελ. 108,

Οἱ κατάλογοι τῶν δύο πρώτων Εὐαγγελίων, Ματθαίου καὶ Μάρκου, συμφωνοῦν ἀπολύτως εἰς τὰ ὀνόματα, μὲ ἐλαχίστας διαφορὰς μόνον ὡς πρὸς τὴν σειρὰν ἀναφορᾶς των. Ὅμοιως καὶ οἱ δύο ἄλλοι κατάλογοι, Λουκᾶ καὶ Πράξεων, συμφωνοῦν μεταξύ των μὲ τὰς αὐτὰς καὶ πάλιν διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν σειρὰν. Ἡ μόνη βασικὴ διαφορὰ μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν καταλόγων παρουσιάζεται εἰς τὰ ὀνόματα Θαδδαῖος, τὸ ὅποιον ἀναφέρουν οἱ Ματθαῖος καὶ Μᾶρκος, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου, τὸ ὅποιον ἀναφέρει ἡ παράδοσις τοῦ Λουκᾶ. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε περὶ τοῦ Θαδδαίου οὔτε περὶ τοῦ Ἰούδα (υἱοῦ) Ἰακώβου γνωρίζομεν τι περισσότερο, εἶναι ἄνευ σημασίας οἰασθήποτε προσπάθεια διερευνήσεως τοῦ θέματος, ποῖος ἐκ τῶν δύο τελικῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀνῆκεν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Δώδεκα. Ἡ ἰωάννειος παράδοσις, φαίνεται, νὰ προσκλῖνη μᾶλλον πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Ἰούδα (υἱοῦ) Ἰακώβου, καθόσον μεταξύ τῶν ὀνομάτων, μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, ἀναφέρει τὸ ὄνομα Ἰουδά τις, ὅστις εἶναι διάφορος Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου («Ἰούδας οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης», Ἰωάν. 14,22), χωρὶς νὰ μνημονεύη καθόλου τὸν Θαδδαῖον⁶².

Τὰ ὀνόματα τοῦ καταλόγου τῆς πρώτης κατηγορίας Εὐαγγελίων εἶναι: Σίμων, ὁ ὅποιος ἔλαβε τὸ ὄνομα Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος ὁ τελώνης, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου καὶ ὁ Θαδδαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Λεββαῖος⁶³, Σίμων ὁ Καναναῖος καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. Μία βασικὴ παρατήρησις ἕλων τῶν καταλόγων εἶναι ὅτι προτάσσεται πάντοτε Σίμων ὁ Πέτρος καὶ τελευταῖος ἀναφέρεται Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης.

Ὁ Σίμων Πέτρος, πράγματι, ὑπὸ τοῦ Ματθαίου ἀναφέρεται πρῶτος εἰς τὸν κατάλογόν του, ἀλλὰ καὶ χαρακτηρίζεται ὡς «πρῶτος» (Ματθ. 10,2). Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς ἐδημιούργησε προβλήματα εἰς τοὺς ἐρμηνευτάς, παλαιότερους τε καὶ νεωτέρους. Νὰ πρόκειται ἄραγε περὶ τοῦ πρώτου εἰς τὴν σειρὰν κλήσεως ἢ περὶ «πρώτου» ἐξ ἐπόψεως τιμῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐξουσίας; Ὑπὸ τῆς ἱεραῆς παραδόσεως ὁ τίτλος «πρωτόκλητος» ἐπεδόθη εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀνδρέαν καὶ ὄχι εἰς τὸν Πέτρον. Καὶ τοῦτο ἔχει λογικὴν ἐξήγησιν, ἐὰν λάβωμεν ὡς ἀφετηρίαν τὴν ἰωάννειον παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν πρῶτος ἐγνώρισε τὸν Ἰησοῦν ὁ Ἀνδρέας καὶ μετὰ ταῦτα ὁ Πέτρος· «ἤγαγεν (Ἀνδρέας) αὐτὸν (τὸν Σίμωνα Πέτρον) πρὸς τὸν Ἰησοῦν» (Ἰωάν. 1,42). Ἐνταῦθα ὁ Πέτρος ἔρχεται δεύτερος κατὰ σειρὰν. Εἶναι ὅμως ἡ στιγμὴ αὐτὴ τῆς γνωριμίας καὶ στιγμὴ κλήσεως; Τὸ θέμα παρουσιάζεται ὑπὸ διαφορετικὴν μορφήν εἰς τὴν Συνοπτικὴν παράδοσιν. Κατὰ τοὺς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον

62. Πρβλ. J. Y. Campbell, «Twelve», ἄρθρον, ἐν A. Richardson, A Theological Word Book of the Bible, London 1972, σελ. 272.

63. Διάφοροι κώδικες προτιμοῦν μόνον τὸ ὄνομα Θαδδαῖος ἢ μόνον τὸ Λεββαῖος· ἄλλοι εἰς τὸ πρῶτον προσθέτουν τὸ «ὁ ἐπικληθεὶς Λεββαῖος», ἐνῶ ἄλλοι πάλιν προτάσσουν τὸ Λεββαῖος καὶ προσθέτουν «ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος».

και Μάρκον ὁ Πέτρος δὲν τίθεται μόνον ὡς «πρῶτος» εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν καταλόγων τῶν⁶⁴, ἀλλὰ και κατὰ τὰς σχετικὰς διηγήσεις τῶν, περὶ τῆς κλήσεως τῶν πρῶτων μαθητῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, τίθεται και πάλιν πρῶτος εἰς τὴν σειράν τῆς κλήσεως, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀσφαλῶς Ἀνδρέου⁶⁵.

Τὸ «πρῶτος», ἐπομένως, κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην δὲν σχετίζεται με κάποιον θέμα ἐξάρσεως ἐξουσίας ἢ «πρωτοκαθεδρίας», ἀλλὰ σαφῶς με τὴν χρονικὴν σειράν κλήσεως⁶⁶. Δὲν πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἀγνοηθῇ, ἐν προκειμένῳ, και ἡ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως και τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἔμφασις ἐπὶ τοῦ προσώπου και τῆς σημασίας τῆς θέσεως τοῦ Πέτρου ὡς «κορυφαίου» μετὰ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς περὶ «πρωτείου» διδασκαλίας ἄλλων παραδόσεων, ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπάρχει ἀναμφισβητήτως, τεραστία ἀπόστασις⁶⁷. Ἡ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως και τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἔμφασις τίθεται και πάλιν ἐπὶ τοῦ «πρώτου», χρονικῶς, τῆς νέας κοινότητος, τοῦ νέου γένους τῶν χριστιανῶν, διὰ τοῦτο και παραλληλίζεται ὁ Πέτρος πρὸς τὸν ἀρχηγέτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν πρῶτον Ἀδάμ⁶⁸.

Συμφώνως πρὸς τὸ Ἰωάν. 1,42 και πιθανῶς πρὸς τὸ Ματθ. 16,17 ὁ Σίμων Πέτρος και ἀσφαλῶς ὁ ἀδελφός του Ἀνδρέας, ἦσαν τέκνα ὀνόματί τινος Ἰωάννου ἢ Ἰωννᾶ και κατήγοντο ἐκ τῆς πόλεως Βηθσαιδᾶ, ἀν και «ἡ οἰκία τοῦ Πέτρου» (Ματθ. 8,14· Λουκ. 4,38) και τοῦ Ἀνδρέου (Μάρκ. 1,29) ἦτο εἰς Καπερναοῦμ. Οἱ δύο ἀδελφοὶ παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἦσαν ἀλιεῖς εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας (Μάρκ. 1,16 και παράλ.) μετεῖχον εἰς τὸ μεσσιανικὸν θρησκευτικὸν «κίνημα» τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὡς μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐν τῇ στενωτέρῳ ἢ εὐρυτέρῳ ἐννοίᾳ⁶⁹, και ἀνῆκον, κατὰ μίαν ἐκδοχὴν, εἰς τὴν θρησκευτικο-

64. Ματθ. 10,2· Μάρκ. 3,16· ὁμοίως και ἐν Λουκ. 6,14· Πράξ. 1,13.

65. Ματθ. 4,18· Μάρκ. 1,16.

66. Ὅμοίως ὑποστηρίζει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, και ὁ Oscar Cullmann, εἰς τὸ ἐξαίρετον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἔργον του Peter, Disciple—Apostle—Martyr (Ἀγγλ. μετ.), London 1962, σελ. 26. Πρβλ. Σ. Ἀγοῦρίδου, Πέτρος και Ἰωάννης σελ. 28.

67. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς θέσεως τοῦ Πέτρου εἰς τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν βλ. ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος ἔργου τοῦ O. Cullmann και τὸ ἔργον τοῦ O. Karrer, Peter and the Church, N. York 1963 κ.π.ἄ. Ἐκ τῶν ἰδικῶν μας βλ. Σ. Χ. Ἀγοῦρίδου, Πέτρος και Ἰωάννης ἐν τῷ Τετάρτῳ Εὐαγγελίῳ, Θεσσαλονίκη 1966 και Β. Π. Στοιγιάννου, Πέτρος παρὰ Παύλῳ, Θεσσαλονίκη 1968.

68. Βλ. Μ. Καλαμάρα, (Ἀρχιμ.), Ἀγιολογία (πολυγρ. ἐκδοσις), Ἀθῆναι 1972, σελ. 75, ὅπου τονίζεται ὅτι: Πράγματι οἱ Πατέρες ὀνομάζουν τὸν Πέτρον «κορυφαῖον, κρηπίδα τῶν ἀποστόλων» και «πατέρα και ἀρχηγέτην τοῦ γένους τῶν θεοσεβῶν». Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς τὸν παραλληλίζει πρὸς τὸν ἀρχηγέτην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν Ἀδάμ, και λέγει, ὅτι ὁ Κύριος τὸν χειροτόνησε (αποιμένα τῆς Ἐκκλησίας). Κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, εἶχε δικαίωμα νὰ ἐνεργῇ ἐξ ὀνόματος και ὄλων τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπρατε λόγῳ ταπεινοφροσύνης.

69. Βλ. Stanley-Brown, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 796.

πολιτικὴν παράταξιν τῶν «Ζηλωτῶν» τῆς ἐποχῆς, ὡς συνέβαινε μὲ τὸν Σίμωνα τὸν Ζηλωτὴν (Λουκ. 6,15· Πράξ. 1,13) ἢ τὸν Καναναῖον. Περὶ τοῦ προσωπικοῦ χαρακτῆρος, ἰδιαίτερος τοῦ Πέτρου, ἔχομεν ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὅτι ἦτο λίαν ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος, ἐκυμαίνετο μεταξὺ τοῦ ἐνθέρμου ζηλωτοῦ, τοῦ ἀμφιρρόπου καὶ ἀσταθοῦς, μέχρι τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ σταθεροῦ, ὡς ἡ πέτρα, πραγματικότητά τὴν ὁποίαν ἐξέφραζε καὶ τὸ ὄνομά του.

Οἱ ἀδελφοὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ οἰοὶ Ζεβεδαίου (Μάρκ. 1,19 καὶ παράλ.), ἦσαν ὁμοίως καὶ αὐτοὶ Γαλιλαῖοι ἀλιεῖς «κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι» (Λουκ. 5,10), ἴσως ὄχι μόνον εἰς τὰ ἐπαγγελματικά των θέματα, ἀλλὰ πιθανῶς καὶ εἰς τὰ πνευματικά καὶ θρησκευτικά των ἐνδιαφέροντα. Κατὰ μίαν ἄποψιν «ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου» (Ματθ. 27,56) ἦτο ἡ Σαλώμη (Μάρκ. 15,40), ἡ ὁποία ἀναφέρεται καὶ ὡς «ἀδελφὴ τῆς μητρὸς (Ἰησοῦ)» (Ἰωάν. 19,25) καὶ ἐπομένως οἱ ἀδελφοὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης παρουσιάζονται ὡς ἐξαδέλφια τοῦ Ἰησοῦ⁷⁰. Χαρακτῆρες δυναμικοὶ ἀμφότεροι, ἴσως καὶ βίαιοι, πραγματικοὶ «υἱοὶ βροντῆς» (Μάρκ. 3,17), ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἀπαλότῃτος καὶ ἔλκυστικότητος τοῦ «ἡγαπημένου» μαθητοῦ καὶ ἀνθρώπου (Ἰωάν. 13,23 κ.ά.). Οἱ δύο οὗτοι μαθηταὶ μετὰ τοῦ Πέτρου, εἶναι γεγονὸς ὅτι ἀπετέλουν ἕναν στενότερον κύκλον μεταξὺ τῶν Δώδεκα καὶ πολλάκις ἔγιναν μάρτυρες ἰδιαίτερων γεγονότων τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ Διδασκάλου των, ὡς ἐκείνων τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ (Μάρκ. 9,2), τῆς ἀναστάσεως τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου (Μάρκ. 5,37) καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ κήπου τῆς Γεσθημανῆ (Μάρκ. 14,33).

Περὶ τοῦ Φιλίππου γνωρίζομεν ὅτι ἦτο στενὸς καὶ προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀνδρέου, ἐκ τῆς πόλεως Βηθσαιδᾶ (=ἀλιέως πόλις) καὶ οὗτος⁷¹ καὶ πιθανῶς καὶ παλαιότερον γνώριμος τῶν τεσσάρων προηγουμένων μαθητῶν ἀλιέων. Περὶ τοῦ Βαρθολομαίου, τοῦ Ἰακώβου (υἱοῦ) Ἀλφαίου, τοῦ Θαδδαίου, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ Σίμωνος τοῦ Καναναίου δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν ἄλλο τι παρὰ μόνον τὰ ὀνόματά των ἐκ τῶν σχετικῶν καταλόγων. Περὶ τοῦ Θωμᾶ, τοῦ Ματθαίου ἢ Λευὶ καὶ τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου ἔχομεν τὰς γνωστὰς εὐαγγελικὰς διηγήσεις. Διὰ μὲν τὸν πρῶτον, τὸν Θωμᾶν, τὸν «δύσπιστον» τοῦτον μαθητὴν, ὅστις ἀπεκαλεῖτο καὶ Δίδυμος (Ἰωάν. 11,16), ἔχομεν τὴν διήγησιν τοῦ Ἰωάννου περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου εἰς αὐτὸν (Ἰωάν. 20, 24-29), διὰ δὲ τὸν τελευταῖον, τὸν Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην, ἔχομεν τὰς γνωστὰς διηγήσεις περὶ τῆς ἀντιδράσεως αὐτοῦ, ὅτε εἶδε τὴν Μαρίαν τὴν ἀδελφὴν τοῦ Λαζάρου νὰ περιχύη τὸν πολύτιμον μῦρον εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ (Ἰωάν. 12,1-8), τὰ σχετικὰ μὲ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. 16,14 ἐξ. καὶ παράλ.) καὶ τὸν δι' ἀπαγχονισμοῦ θάνατον αὐτοῦ (Ματθ. 27,3 ἐξ. Πράξ.

70. Ἀνεξαρτήτως ἐὰν ἡ ἄποψις αὕτη εἶναι ὀρθὴ ἢ ὄχι, δεικνύει τὴν διάθεσιν πολλῶν ἐρμηνευτῶν νὰ τονίσουν τὸ οἰκεῖον περιβάλλον τοῦ Διδασκάλου Ἰησοῦ καὶ τῶν μαθητῶν Του.

71. Ἰωάν. 1,44· 6,5-8· 12,22.

1,18-19). Τέλος χαρακτηριστική είναι ή περίπτωσης τής κλήσεως τοῦ Ματθαίου ή Λευι, ό όποίος από τελώνης και «άμαρτωλός» ἐγένετο μαθητής τοῦ Ἰησοῦ»⁷².

Βασικόν χαρακτηριστικόν γνώρισμα τής δωδεκάδος αὐτῆς τῶν μαθητῶν ἦτο ότι ἦσαν εἰς μέγαν βαθμόν θρησκευτικοί άνθρωποι, δι' αὐτό και οἱ δεσμοί οἱ όποιοι συνέδεσαν αὐτούς μετά τοῦ Ἰησοῦ ἦσαν θρησκευτικῆς φύσεως και ή ἀκολουθία όπίσω Αὐτοῦ ἦτο καρπός βαθυτάτης πίστεως εἰς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ και εἰς τās αἰωνίους βουλάς Του περι τής σωτηρίας τοῦ κόσμου. Ἐτερον γνώρισμα αὐτῶν ἦτο ή ἀπλή, λαϊκή θά ἐλέγομεν, μόρφωσις και καλλιέργεια, ή όποία ἐπραγματοποιήθη ἐντός τής λατρευτικῆς ἀτμοσφαιρας τῶν Συναγωγῶν και δια τής ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν. Ἡ πρωτογενής αὐτή θεολογία των, λατρευτική ἄμα και βιβλική, διεφύλαξεν ἐντός των μίαν ἔντονον ἐσχατολογικὴν ἐγρήγορσιν προσδοκίας και ἀναμονῆς πληρώσεως πάσης προφητείας και πάσης ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. Ἐμπλουτισθεῖσα δέ ή θεολογία των αὐτή, κατὰ τὸν χρόνον τής μαθητείας των παρά τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ και καθοδηγουμένη θεοπνεύστως ὑπό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐξεφράσθη και διετυπώθη, κατὰ ἕναν τρόπον ἀπλόν και θαυμαστόν, εἰς τās όμιλίαις και τὰ ἱερά κείμενα ἐνίων ἐξ αὐτῶν, καθόσον γνωρίζομεν ἐκ τής Κ. Διαθήκης.

Ἡ όμιλος οὗτος τῶν Δώδεκα, παρά τό γεγονός ότι οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν «οὔτε μόρφωσιν τινά σπουδαίαν εἶχον, οὔτε ἐκ τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ προήρχοντο»⁷³, ἀπετελεῖτο ἀπό ἀνδρας προσερχομένους ἐκ τῶν περιοχῶν τής Γαλιλαίας και τής Ἰουδαίας και ὡς ἐκ τούτου παρουσίαζε κατ' οὐσίαν τήν μορφήν ἐνός «μικροκόσμου» τοῦ ὅλου Ἰουδαϊσμοῦ τής ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐντός αὐτοῦ τοῦ μικροκόσμου ἐκπροσωποῦνται ὅλαι αἱ ἀνθρώπινοι δυνατότητες και τάσεις τοῦ λαοῦ, εἰς τās πραγματικὰς και ἀληθεῖς των διαστάσεις⁷⁴. Ἡ ποιικιλία τύπων και ἀνθρωπίνων χαρακτήρων, ή ἀντιπροσωπευτικότης ἐπαγγελματικῶν κατηγοριῶν⁷⁵ και θρησκευτικῆς διαφοροποιήσεως, ή «ποιοτική» και κοινωνική ἐκπροσώπησις, δεικνύουν, ότι ό όμιλος αὐτός τῶν δώδεκα «ιδιωτῶν» (Πράξ. 4,13) και μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἐκφράζει κά-

72. Μάρκ. 2,14 ἐξ. και παράλλ. Ματθ. 9,9 ἐξ. Κατὰ τήν ἄποψιν τοῦ C. K. Barrett, *The Signs of an Apostle*, Philadelphia 1972, σελ. 24, αἱ σχετικαὶ διηγῆσεις περι τής κλήσεως τοῦ Ματθαίου και τοῦ Λευι ἀφοροῦν δύο διαφορετικὰ πρόσωπα, ἀλλὰ τελικῶς συνεχω-νεύθησαν εἰς ἕν.

73. Β. Χ. Ἰωαννίδου, «Ἀπόστολοι», Ἐνθ' ἀνωτ., στ. 1178.

74. Βλ. Κ. Η. Rengstorf, «μαθητής», Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 452.

75. Πρβλ. G. Bornkamm, *Jesus of Nazareth*, σελ. 151, ὅπου: «Μεταξὺ τῶν μαθητῶν οὐδεὶς ἀνήκει εἰς τοὺς ὑψηλοὺς κοινωνικοὺς κύκλους. Οὔτοι ἦσαν ἀλιεῖς και τελῶναι, ἴσως μερικοί, ἐπίσης, ἦσαν τεχνῖται και χωρικοί τής Γαλιλαίας». Ἐπίσης Β. Χ. Ἰωαννίδου, Ἐνθ' ἀνωτ., στ. 1178: «Ἦσαν ἄνθρωποι ἄπλοῖ, βιοπαλαισταί, ἀλιεῖς τό ἐπάγγελμα και τελῶναι... Οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου ἦσαν σχετικῶς εὐποροί, διότι και πλοῖον ιδιόκτητον εἶχον και γνωριμίαν και σχέσεις διετήρουν μετά τῶν ἀρχιερέων τής Ἱερουσαλήμ».

ποιαν ἀριστοκρατικὴν πνευματικὴν κατάστασιν καὶ τάσιν (élite), ἀλλὰ τὸ πραγματικὸν συνειδὸς τοῦ λαοῦ, μιᾶς κοινῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος οἰασδῆποτε ἐποχῆς.

Ἄλλὰ, προσέτι, ἡ ὑπὸ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀναφορὰ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ κατ' ἄτομον ἢ καθ' ὁμάδα ἔχει βαθυτάτην θεολογικὴν σπουδαιότητα διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐσχατολογικῆς διαστάσεως τῆς νέας ταύτης κοινωνίας, τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀποστολῆς τῶν Μαθητῶν, ὡς βασικῶν φορέων τῆς ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας. Πράγματι ἡ κατ' ἄτομον ἀναφορὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, μὲ τὴν συγκεκριμένην ἀποστολὴν καὶ ἐξουσίαν νὰ κηρύξουν τὸ «εὐαγγέλιον» τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὑπογραμμίζει τὴν ἱστορικὴν σπουδαιότητα τῆς σωτηριολογικῆς ταύτης πορείας ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐνῶ ἡ ἀναφορὰ τῶν Εὐαγγελιστῶν εἰς τοὺς Δώδεκα ὡς συλλογικῆς κοινωνίας ἐπισημαίνει, διὰ τῆς συγκεντρωτικῆς αὐτῆς κινήσεως, ἰδιαιτέρως, τὴν ἐσχατολογικὴν σημασίαν τῆς κοινότητος ταύτης ὡς τοῦ νέου λείμματος τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος⁷⁶.

Ἄλλὰ περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς σημασίας τῆς ἀποστολῆς τῶν Μαθητῶν, εἴτε κατ' ἄτομα εἴτε καθ' ὁμάδας, ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ ἱστορίᾳ, θὰ εἰδῶμεν εὐθὺς ἀμέσως.

(Συνεχίζεται)

76. Βλ. ἐπ' αὐτοῦ τὴν πρόσφατον καὶ ὠραίαν μελέτην τοῦ καθηγητοῦ J. D. Zizioulas, *Apostolic continuity and Orthodox Theology: Towards a synthesis of two perspectives*, ἐν *St. Vladimir's Theological Quarterly*, vol. 19 (2, 1975), σελ. 75 κ. ἐξ.